

VADROU!LLE

DE CULTUUR- EN VRIJETIJDSEBIJLAGE VAN BRUSSEL DEZE WEEK

Tentoonstelling > Egyptomanie van de negentiende eeuw tot nu in Villa Empain

De lokroep van het Oosten

BRUSSEL – Een plek van ontmoetingen en tolerantie, dat wou baron Empain realiseren met Heliopolis, de Zonnestad die hij bouwde in Egypte. Zo’n huis van verdraagzaamheid en dialoog is – 100 jaar later – de Villa Empain/Stichting Boghossian in Brussel geworden. Zeker met de recente tentoonstelling *Edouard en Cleopatra. De egyptomanie sinds de 19e eeuw*, die verbazing en bewondering voor ‘het Andere’ showt.

In 1929 stierf Edouard Empain in Brussel, maar hij werd – volgens zijn wilsbeschikking – begraven in zijn droomstad Heliopolis. De verborgen crypte van de Onze-Lieve-Vrouwbasiliek die hij er bouwde, herbergt nog altijd het familiegraf. Maar behalve deze ‘Latijnse’ kerk wou Empain er ook een moskee (nu de Gamal al-Din al-Afghani-moskee), een Grieks-katholieke, een Grieks-orthodoxe, een maronitische eretempel en een synagoge. De Belgische baron was zich bewust van de gemengde gemeenschappen in Caïro. Die mengeling is ook te zien in zijn stadspaleis, dat nu staat te verkommeren: Indiase Shiva’s en Krishna’s staan broederlijk gebeiteld naast ‘geëgyptiseerde’ art-decomotieven. De Franse architect Alexandre Marcel, bij wie koning

Leopold II de Japanse Toren en het Chinees Paviljoen bestelde, bedacht het luxepaleis, nu eigendom van de Belgische staat. Nog altijd bewaart Heliopolis de kosmopolitische sfeer die de visionaire Empain in gedachten had. Heliopolis was een utopie van een nieuwe samenleving, een tuinwijk in de woestijn. In 1905 kocht *selfmade man* Empain, geboren in 1852 in Edingen, 2.500 hectare (later uitgebreid tot 7.500 hectare) woestijngrond op een tramrit van twintig minuten van hoofdstad Caïro. Op aansporen van koning Leopold II hadden Belgische zakenlui niet alleen in Congo en in China geïnvesteerd, maar ook in Egypte. En Empain, aan wie Parijs zijn uitstekende openbare vervoerslijn Métropolitain dankt, was een kei in geëlektrificeerde buurt-

spoorwegen. Er tufte inderdaad een elektrisch trammetje tussen Caïro en de oase Heliopolis. Voorafgaand aan de bouw van zijn droomstad liet Empain wel archeologische opgravingen doen door Jean Capart, de vader van de Belgische egyptologie en hoofdconservator van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark. Later sponsorde Empain ook verschillende aanwinsten voor de Brusselselse musea. Pas nadat duidelijk was dat er geen waardevolle archeologische vondsten in de bodem verscholen zaten, kon de bouw van zijn vernieuwende en multiculturele urbanistische woon- en leefwijk van start gaan: somptueuze villa’s met binnentuinen voor rijke Egyptenaren (ooit zelfs een woning van de verdreven president Mubarak), een weelderig Palace Hotel, maar ook optrekjes voor gewone mensen, scholen en een hippodroom, cricket-, golf- en polovelden en werkplaatsen, zoals een sigarettenfabriekje, brede lanen met palmen en parken, kanaaltjes voor watervoorziening en biologische waterzuivering... Een pluriforme, nog altijd bruisende wijk nabij een christelijk bedevaartsoord en een faraonische residentie.

De sensuele Oriënt

Al was Edouard Empain niet zo’n wereldreiziger, Egypte had hem in zijn greep. In het familiekaasteeltje in Edingen in een *Louis-de-Zoveelstestijl* is de fascinatie voor Egypte al duidelijk. Een paar sfinxen in de tuin, houten paneeltjes, tot het wapenschild van de hun toegekende adellijke titel toe, spreken van die bewondering voor een complexe cultuur. De eerste nederzettingen op de vruchtbare Nijl-oevers dateren van 3.500 jaar voor het begin van onze tijdrekening. Daar voeren ook de handelsroutes met het Oosten langs, en passeerden later de Libiërs, Nubiërs, Perzen, Grieken en Romeinen op hun veroveringstochten. De lokroep van dit (veelzijdige) Oosten flakkerde op vanaf het einde van de achttiende eeuw, zeker na de veroveringen van Napoleon in 1798. Schrijvers (Gustave Flaubert, Théophile Gautier) en schilders dopten pen en penseel in oosterse pigmenten. Het Oosten als paradijs

WAAR IS FRIE LEYSEN?

Na twaalf jaar Kunstenfestivaldesarts heeft Frie Leysen rond de wereld gezworven. In 2007 was er Meeting Points 5 in de Arabische landen, in 2010 streek ze met Theater der Welt neer in het Ruhrgebied, en nu zet ze haar schouders onder het Berlijnse festival Foreign Affairs.

LEES MEER OP PAGINA 20

CREATIEF MET SPEELGOED

Een alfabet gemaakt van knuffels, een Spider-Man opgebaard in een glazen kist, een röntgenfoto van Mickey Mouse als een schattig schilderijtje... Was Jean-Philippe Illanes zijn oude speelgoed beu? Zazie vroeg het aan de artiest zelf, die woont en werkt in Parijs!

LEES MEER OP PAGINA 24-25

Claudette Colbert als Cleopatra in de gelijknamige film van Cecil B. DeMille uit 1934.

van alle niet-ingeloste westerse verzuchtingen en een revolutionair geïnspireerde vrijheidsdrang. De Oriënt vol sensualiteit. “*L’Orient (...) est devenu, pour les intelligences autant que pour les imaginations, une sorte de préoccupation générale,*” schreef Victor Hugo in 1829 in het voorwoord van zijn dichtbundel *Les Orientales*. De spectaculaire zelfgekozen dood van Cleopatra was natuurlijk een perfect voorwendsel voor beloken erotische prenten in die preutse, victoriaanse tijden. Engelse gazons zouden er – volgens het verhaal – zo fris bij liggen dankzij de meststoffen van de vermalen kattenmummies uit geplunderde piramides.

De egyptomanie sloeg toe in een veelvoud van vormen tussen kunst en kitsch, zo blijkt uit de expo in Villa Empain: in het straatbeeld (fontein, façades), in de dieren- en planten- (Antwerpen, in de negentiende-eeuwse interieurs, in de decoratie (en zelfs de rituelen van de vrijmetselaars) van de loge van Les Amis Philanthropes in de Peterseliestraat en in de Lakensestraat... Meubels, decoratiestoffen, parfumesjes, exquise Cartier-juwelen, sigaretten, ambachtsproducten, zelfs in de stripverhalen van Kuifje en in *Blake & Mortimer* van Edgar P. Jacobs, het aanbod is eindeloos. Zelfs Michael Jackson en The Bangles (‘Walk like an Egyptian’) vonden inspiratie in het

oude rijk. Excentriekeling John Galliano ontwierp in 2004 een haute couture lijn met Anubis-koppen en namaakslangenleer. Tijdens de laatste Londense modeshow kregen de modellen zo’n vettige veeg zwarte eyeliner dat zelfs Liz Taylor er jaloers op zou worden. Een paar weken geleden liet de Barbadaanse zangeres Rihanna als eerbetoon aan haar overleden grootmoeder de godin Isis onder haar borsten tatoeëren. Isis met uitgestrekte vleugels in onuitwisbare inkt van oksel tot oksel. Isis, de grootmoeder-godin. De sterke vrouw die levenskracht symboliseert, de eenheid van hemel en aarde en dus ook van spiritualiteit en erotiek. Dat was de hellenistische Cleopatra

ook: een hemelse vrouw die tot de verbeelding blijft spreken. De BBC riep haar onlangs uit tot ‘wereldheldin’: “*not just a saucy baggage with great eyeliner, but a multilingual author and brilliant politician, fighting to save Alexandria, the most cultured city in the ancient world.*” Een vrouw van de dialoog dus, een jachtgodin die haar vijanden voor ‘lief’ nam...

Eliane Van den Ende

Edouard en Cleopatra. De egyptomanie sinds de 19e eeuw, nog tot en met 10 februari in Villa Empain, Franklin Rooseveltlaan 67, www.villaempain.com

Hindoepaleis van Empain, 1907.